

109 834

109834

CERKNICA

in

njena okolica.

Prijatlom v spomin

popisal

ANDREJ LIKAR,

nekdanji kaplan v Cerknici.

V LJUBLJANI 1863.

Natisnil J. Blaznik.

Privatni izd. Maribor 1863

109834

109834.

F2C 1223/
1952

V V O D.

Ako premišljamo slavne djanja nekdanjih Grkov in Rimljanov, pa tudi družih narodov, vriva se nam nehotoma vprašanje: Kaj jih je navduševalo k tolikim djanjem, ki jih bo občudoval svet, dokler se bo snovala zgodovina človeška? Ljubezen do domovine! je kratek, pa neizrekljivo veliko pomenljiv odgovor. Ta ljubezen jim je ogrevala njih domorodno srce; ona je pokladala vnetim govornikom presunljive besede na jezik, besede, s katerimi so vžigali svoje rojake za blagor domovinski, ona je brusila britke meče in ostre sulice hrabrim vojščakom, s katerimi so hodili nad svoje sovražnike, ter zmagovali ali pa umirali za priljubljeno domovino. Ljubezen do domovine jim je bila sijajna zvezda vodnica vseh njih slavnih početij. Pa tudi je ni bilo pri njih bolj zaničljive stvari, kakor je bil izneverjence ali izdajavec domovinski. Bil jim je izvržek, po pravici vreden vedne sramote.

Kdo bi nam toraj zameril, ako ljubimo svoj narod, ter se ponašamo s svojo domovino? Kdo bi se hudil nad nami, ako se poganjamo pošteno za lepoto svojega jezika in za obveljavo narodne ravnopravnosti, ki so nam jo spoznali mili naš vladar? Poštenjak je samo tisti, kdor spoštuje druge, pa ne zaničuje tudi samega sebe. „Kdor zaničuje se sam, podlaga se tujčevi peti“ — preimnitne, velikopomembne besede! Stanovitnost v veri, zvestoba do vladarja, ljubezen do domovine in narodnosti, te besede se lesketajo z zlatimi črkami na naši zastavi, ki ponosno vihrá pred nami, ki nas vodi v boji za narodne pravice in nas bo gotovo pripeljala poprej ali pozneje do častitljive zmage.

Človek je take nature, da ljubi le to, kar pozna tudi. Za reč, če še tako lepo, pa nam ptujo in neznano, ni prostora v našem ljubijočem srcu. Kdor pa spozná kako reč in vidi njene lepe lastnosti, priljubi si jo tudi, gori za-njo in jo brani proti krivičnim napadom.

To veljá tudi od domovine. Le kdor pozná svojo domovino, le tisti jo ljubi tudi, daruje ji svoje moči ter dela nevtrudno za dušni in telesni blagor svojih rojakov. Pripomoči nekoliko k spoznanju naše mile domovine, Ti hočem, preljubi bravec, popisati izmed najlepših krajev slovenskih gotovo ne zadnjega naše kranjske dežele, namreč:

Cerknico in njeno okolico.

Rakek.

Kadar je raztopilo žarno pomladansko solnce snežno odejo, v katero povita je zemlja počivala zimske dni, in se je že zopet oblekla v zeleno s cvetkami pisano obleko, zapusti za nekoliko dni mestni hrum in šum, vsedi se v voz, ki ga tira železni hlapec iz Ljubljane v Trst ali pa nasproti in pihal in sopel bo s teboj urnega teka po notranjskih zavinah naprej. Komaj si boš ogledal nekoliko ljubljansko močirje ali kameniti Kras, že boš zaslišal v nekako ptujem akcentu, kakor bi bil v sredi Germanije, kondukerje kričati: „Station Rakek!“

Tukaj, prijatelj, stopi z voza, postoj nekoliko na kolodvoru, ozri se proti severju in raduj se nad prelepim prizorom. Pred seboj vidiš gorensko gorovje, mejnike kranjske dežele. Med njimi kipí proti nebu orjaški Triglav in gleda, kaj delajo Slovenije sinovi okrog. Mogočni Triglav, sedež vmišljenih bogov naših prededov, povej nam, kaj si vidil, kaj doživel, odkar te je postavil ondi večni Mojster? Vidil si ljute boje malikovavstva s krščanstvom, vidil si, kako so divjale sovražne čete, ter mesarile in klale miroljubne Slovane, vidil si požgane mesta in vasi, vidil si — krvave minule čase.

In kaj vidiš sedaj! Okrog tebe se širi narod slovenski, majhen po številu, pa jak in krepak z umom in dlanjo. Njegovi sinovi stojé visoko v duhovnih in državnih službah, na strani njegovih sinov je po navadi

zmaga v vojski. Pod tvojimi nogami izvira bistra Savica, ter podí naprej svoje valove in nosi srčne pozdrave bratom na jugu. Iz njenih valov je pil čisto poezijo neumrli Vodnik, slovenski budnik. Narod vstaja, vzdihá: kdo kliče na dan? gré pošteno in možato za svojim vodnikom trnjevo pot, katero je tudi on hodil.

Ko si si ogledal do zdaj gorensko prizorje, stopi na kraj kolodvora proti zapadu. Tukaj vidiš pred seboj prijazno vas Rakek, ki šteje kakih 60 hiš z majhno, sv. Urhu posvečeno cerkvico, podružnico cerkniške fare. Podružne cerkve po deželi so po navadi samo blagoslovljene po kakem duhovnu, ta pa je bila posvečena po škofu, kar priča dotično zanimivo pismo, ki se glasi v slovenski prestavi: „Mi Ursin de Berthis po milosti Božji in apostolskega sedeža škof in knez tržaški voščimo vsem vernim, sedanjim in prihodnjim, ki bodo to pismo brali ali poslušali, srečo in vse dobro v Gospodu, ter jim dajamo na znanje, da smo s privoljenjem prečastitega gospoda Frančiška, oglejskega patrijarha, škofa tega kraja, s pomočjo sv. Duha z lastnima rokama posvetili po šegi in navadi rimske cerkve v pondeljek, 4. julija preteklega leta, v cerkvi sv. Urha na Rakeku, ki je cerkniška podružnica; v čast imenovanega svetnika véliki oltar, in da smo položili va-nj svetinje sv. Blaža, škofa in mučenca, sv. Krizogona mučenca, sv. Marka papeža, in sv. Antona opata, in da smo dodelili odpustke vsem omenjenemu posvečevanju pričujočim. Tudi podelimo odpustke 40 dni vsem obojega spola, ki bodo to cerkev in oltar obiskali v obletnico njenega posvečenja. Ravno tisti dan smo blagoslovili tudi ondotno pokopališče. Dano v Trstu v škofijski palači 4. februarja 1606. Ursin, škof tržaški l. r.“

Prec zunaj rakovskega kolodvora, na cesti proti Cerknici, je veliko tržišče za les. Tržni dan je vsak četrtek. Čuda veliko lesa, žaganc in tramov se prodá tukaj, kar daja Rakovcom lepe dohodke, vsako leto nad 600 gold. S temi dohodki, ako modro gospodarijo ž njimi, si omislijo sčasoma lahko veliko koristnih naprav za sovesko. Ako naložé vsako leto nekoliko teh dohodkov, nabrala in narastla se bo v več letih tolika istina, da bodo imeli lahko tudi lastnega duhovna in lastno šolo, če ne bodo morebiti rajše s cerkniško starodavno in častitljivo faro sklenjeni ostali.

Z Rakeka pelje lepa in zložna, z velikim trudom in znojem zdelana cesta proti Cerknici, Grahovem, Ložu, Prezidu, Čubru, in se bo menda zdelala naprej na Hrvaško. Že zdaj gre po tej cesti voz za vozom, kaj bo še le potlej, kadar bo vsa cesta, kakor je osnovana, tudi popolnoma dovršena! Zares, tudi v tem oziru se odpira Rakeku nepregledna prihodnost. K velikim in lepim sedanjim poslopjem g. Lavriča in Kanca se bodo čez leta pridružile ob tržišču nove in bodo dajale Rakeku čisto drugo, rekel bi, mestno obličje.

Zdaj, dragi prijatelj, ko sva se ozrla nekoliko po Rakeku, pojdiva počasi proti Cerknici, kamor peljete dve cesti, na desno nova in zložna, na levo pa stara, nekoliko bolj strma in krajša. Peljala bi se tudi lahko, ker voznikov ali fijakerjev je nekaj za silo tudi na Rakeku. Pa ker je lep pomladansk dan in sva spočita oba, pojdiva rajše peš po stari cesti. Glej tam gori na levo, dober četrtelej ure od Rakeka v grmovji, je bila o francozki vojski gorka bitva med Francozi in Hrvati. Rajni gosp. Blaž Kersnik, brat nepozabljivega domoljuba profesorja Janeza Kersnika, ki je tiste leta kaplanaril v Cerknici, mi je pripovedoval pred nekterimi leti, da so stali takrat tam gori Francozi, čez Bloke pa so prišli Hrvatje na Cerknico. Oddelek Hrvatov je šel naravnost proti Francozom, drugi oddelek pa je peljal cerkniški šolski učenik skrivej čez Brodec proti Rakeku, kodar je speljana zdaj nova cesta, tako, da so prišli ti Francozom za hrbet, in so jih z unimi nekako zajeli. Hud boj se uname; Hrvatje zmagajo, veliko Francozov obleži, drugi beže. Rajni gosp. Blaž je skrbel potem, da so jame skopali in ubite pokopali dalječ preč od njih prave domovine, pa ne v mirne počivališča, ker volkovi so prihajali ponoči, jih izgrebljevali in mastili se ž njimi. O nenasitljiva človeška častilakomnost! Zavolj pesti zemlje se mora velikrat prelivati v potokih človeška kri, v najboljših in veselejših letih mora zapustiti mladeneč dom, ljubljene in ljubijoče stariše, da počiva v ptuji zemlji padel kakor žrtev človeške strasti.

Pa naj počivajo v miru umrli spolnivši svoj poklic, pojdiva naprej še nekoliko tjè do vrha in glej, tukaj sva pri kapelici. Krasni prizor se odpira najnim očem, cerkniška planjava se razprostira z vso svojo lepoto pred nama. Na levo proti vzhodu visoko kipí do vrha

poraščena Slivnica, bivališče nekdanjih točodelavnih in viharnih copernic, pred nama proti jugu prijazno kraljuje Križna gora, kjer je nekdanj premišljeval pre-zgodaj umrli domoljub, g. Jožef Bevk, srečo in nesrečo svojih rojakov, na desno bolj zadej se oblakov dotika notranjski velikan, visoki Snežnik, in proti zapadu hrani v sebi jezerske zaklade lesoviti Javornik. In tukaj na planem pred nama je farni trg Cerknica z drugimi prijaznimi vasmi in z delječ po svetu slovečim jezerom na ravnini čez dve uri dolgi in široki. Pa namesti da bi šla po stari cesti od kapelice naravnost v Cerknico, zakrniva jo na desno po zelenih senožetih navzdol v prijazno dolino na

Loško.

Ko ogleduješ tukaj staro razpadlo zidovje, mislil si boš, da so nekdanj divjale tukaj strašne vojske, pustivši za seboj pogin in razpad. Ne, ljubi moj, motiš se, glej, te razvaline so nasledek tiste nesrečne teorije, ki se je bila začela v preteklem stoletji na Francozkem, razširila se je potem po Nemškem in je obrodila tudi pri nas svoj strupeni sad s tem, da je stegnila svoje olikane prste po mirnih samostanih in njih premoženji po svoji modrii ravnaje cerkvene zadeve.

Nekdanj so prebivali v Bistri (Freudenthal) med Vrhniko in Borovnico samotarci (mnihi) Kartuzijani. Tukaj na Loškem so imeli svoje posestva. Vès svet doli od kapelice med staro cesto in vrhom nasprotnega hriba, in spodej v dolini skorej tjè do nove ceste, je bil njih. V sredi tega posestva, na vzvišenem mestu je bil gradič Loško po imenu, nemški Thurnlak. Gradič je imel dvoje nadstropij in več malih izbic ali celic. Pred gradičem je bilo lepo ravno dvorišče, obzidano in z dvema stolpičema za brambo proti Turkom prevedeno. Na južni strani v kotu dvorišča je bil velik vodnjak, obzidan z rezanim kamnjem. Zunaj dvorišča nekaj korakov preč je bilo drugo poslopje, spodej za družino, zgorej pa so bile menda žitne shrambe. Prec za tem poslopjem je stal prostoren zidan konjsk hlev s kamnitnimi žlebovi ali jasli za 16 kónj, spredaj pa je bil spet drug vodnjak. Še en hlev je bil nekoliko bolj spodej za govejo živino in drobnico. Za streljaj delječ za gradičem proti severju pa je bila cerkvica sv. Notburge v sredi med

košatim hrastjem, kjer so prelati maševali vsaki dan ljudem, kadar so na tlaki ali senožeti kosili ali drugač polje obdelovali. Nad gradičem okrog do vrha so bile senožeti, pod gradičem na planem je bil najpopred velik z mnogoterim sadjem zasajen vrt in naprej proti Cerknici same njive. Od gradiča proti Cerknici je peljala vozna pot, ki se imenuje še dandanašnji „prelatova pot.“

Tukaj v gradiču na Loškem so prebivali, zlasti poleti, bistriški prelati, rekel bi, v najprijaznišem kraju cerkniške okolice. Najimenitniši med vsemi prelati je bil Gregor Črvič. Njegova slava se še zdaj razširja od ust do ust. Živel je tukaj okoli leta 1660. Bil je on prelat v Bistri, fajmošter v Cerknici, apostoljski misijonar in škof (in partibus). Vse te imena, zedinjene v eni osebi, pričajo njegovo imenitnost. Ljudje ga imajo sploh za svetnika. Pokopan leži v cerkniški farni cerkvi v lastnem grobu pred stranskim oltarjem sv. Ane. Tako je bilo na Loškem nekdanj, in kako je pa sedaj?

Tukaj se vidi, kako minljivo je vse, kar delajo človeške roke. Kjer je bil nekdanj prijeten raj, je zdaj žalostna pustota — Kajново znamenje, pritisnjeno na čelo civilizacije preteklega stoletja. Ko se je bil vzdignil hrup zoper samostane in jih je bila jela vlada prodajati privatnim, so bili kupili samostan v Bistri predniki sedanjega blagorodnega gospoda Galeta in ž njim tudi Loško. Obdržali so pa bili tukaj le pravice in patronstvo cerkniške fare sebi, posestvo drugo pa so bili razprodali na drobno. Zidišča in nekaj zemlje so bili kupili gospod Obrezovi predniki v Cerknici, drugi ostalo. Ker pa ni kazalo zidišč v dobrem stanu ohraniti, razpada, kar še ni razpadlo. Na sadnem vrtu štrli le sèm ter tjà kak štremelj po koncu, hlevi so do tal podrti, hiša za družino je pred kratkim prišla ob streho, od cerkvice se zna komaj, kje je stala, in gradič je bil požgal pred mnogo leti nek hudobnež, tako, da zdaj še nekaj zidovja stoji ondi, kjer so nekdanj pobožni samotarci v psalmih Boga hvalili. Samo Bogu je še prizanesla razdiravna roka, to je: sv. razpelo (britki martri), ki še zdaj stoji kmalo pod gradičem pri prelatovi poti proti Cerknici. To razpelo je pa tudi res mojstersko delo podobarstva. Izvrstno zrezljana podoba iz trdega hrastovega lesa je nad 4 čevlje visoka. Pravijo, da jo je rezljal nek Kartuzijan v Bistri. Tako, dragi moj, je

zdaj na Loškem, nekdanj toliko lepem kraji. Kadarkoli sem se sprehajal v tem kraji, če tudi v družbi presrečnih nepozabljivih mi prijateljev, gospoda A. O. ali M. H., vselej so me obhajale otožne melanholične misli o minulosti in sedanjosti, zato se poslavljam za vselej od vas, mili mi kraj, dragi mi prijatli, spominjevaje se vas do zadnjega zdihljeja, Bog vé, ali nas bo še kdaj skupaj pripeljala njegova previdnost.

Pičel četrtrlejš ure je še od tukaj do Cerknice in urnih korakov sva hitro v sredi trga pod starodavno lipo. Tukaj se vsediva, dragi moj tovarš, povedati Ti hočem, kar mi je znano.

Cerknica.

Cerknica je eden največjih trgov na Kranjskem, šteje namreč 238 hiš in ima svoj lastni grb: cerkev v štirioglatem polju. Valvazor izpeljuje ime: Cerknica od: Cerkvica, in pravi, da se je v premenil v n. Ali je njegova izpeljava tudi prava, se ne bom veliko pričkal, vendar mislim, da kakor se pravi vasi pri češnjah Češnjica, pri lipah Lipnica, enako so rekli vasi pri cerkvi Cerknica, izpustivši končnico ev kakor so jo izpustili pri Cerknno, Cerklje itd., ktere imena so menda tudi izpeljane iz besede: cerkev. Pravljica pripoveduje, da je stal trg v starodavnih časih bolj tje proti Martnjaku, v Uševku, in tukaj je bila samo cerkev. Ker so bili pa sovražniki (kteri?) razdjali tisti trg, so se bili oni prebivavci potem naselili tukaj ob cerkvi. Pa naj bo, kakor že, gotovo je, da je Cerknica eden najstarejih krajev na Kranjskem. Še lipa, pod ktero se senčiva, je stara nad 200 let, ker kamniti oklep okoli nje je bil naredil g. A. O. leta 1648.

Zgodovinski sledi, Cerknico zadevajoči, so pa še veliko starejši. Cerkniški duhovni pastirji se nahajajo večkrat v pismih oglejskih patrijarhov, postavim: Leta 1261 fajmošter Lupold, 1296 Rudolfin, 1328 Tadej. Leta 1335 je prenočeval v Cerknici sv. Bertrand, patrijarh, leta 1360 je pa patrijarh Ludovik I. cerkniško faro izročil bistriškim samotarcom. Tudi poznejše čase je imela Cerknica slavne duhovne. Leta 1631 je bil tukaj fajmošter Nikolaj Mrav, ki je bil hkrat tudi prošt no-

vomeški in poznej škanderski škof na Dalmatinskem. Gregorja Črviča smo že omenili poprej.

Ohladivši se zdaj, dragi moj, v senci košate lipe, pojdiva kakor dobra kristjana najpopred v farno cerkev počastit nebeško Kraljico in njenega Sina. — Ako se ogledujem v tem veličastnem hramu Božjem, kogar gotiški obok nosijo štirje tanki in visoki stebri, zdi se mi, kakor bi stal med nekdanjimi Nemci, ki so v sv. logih svojim bogovom darovali. Misli si gost jelov ali snirekov gojzd enako velicnih dreves, ki se, čisto gole, visoko dvigujejo. Na visokem narejajo njih križem zaraščene veje gosto streho, ki se zapletajo veja v vejo. Misli si to, in imaš podobo cerkniške cerkve. Štirje tanki in visoki stebri stojé tukaj kakor štiri vitke jele in nosijo špičaste oboke. Mislil bi si človek, da lahki oboki so od zgorej pripeti, pa vse je narejeno tako trdno, kakor bi bilo za večne čase. Oboki imajo svoje vèn moleče rëbra ali debele žile, ki se križajo kot v rešetko, zapletaje se druga v drugo. Res, prekrasno, veličansko delo gotiške stavbe! Pa, Bogu bodi milo, nevedna roka je kazila in kazí še zdaj izvrstno delo pobožnih prednikov. Prizidane ste dve kapeli brez okusa in enakomerja; gotiške okna so namestjene s štirivoglatimi večimi in manjimi, poljubno višimi in nižjimi; gotiške velike vrata so se umaknile drugim, in zvonik, krit v novejši dôbi, toži stavbno nevednost svojih skrbnikov. Pač treba bi bilo, da bi se pri umetnih stavbah, zlasti cerkvenih, ohranila, ali pa ponovila prejšnja izvornost. Cerkveni predniki! poderite nepristojne kapeli, odprite spet gotiške okna in vrata, vozite počasi na staro, in postavili si bote „monumentum aere perenius“ — spominek, ki bo slavil Vaše ime še potem, ko se je že zdavnej razmelo nad Vami zadnje voščilo: Requiescant in pace! — Cerkev ima zdaj pet oltarjev. Prav za prav bi imeli le trije biti. Véliki, Matere Božje, je ravno zdaj v delu. Škoda, ker ne bo v gotiškem slogu, kakor ga tirja gotiška cerkvena podoba. Pogleda vredna je podoba sv. Notburge iz že omenjene cerkvice na Loškem, tudi prejšnja podoba rojstva Matere Božje je bila kaj lepa. Zvonik je visok 28 sežnjev. V velikih linah so trije zvonovi, véliki vaga 28½ centov. V malih linah je pa mrtvaški zvon, ki ima posebno moč čez copernice, zato pa mora tudi zvoniti cerkvenik poleti, če ko-

ličkaj zaropotá v oblakih, ker če bi toča pobila, gorjé mu, požreti bi mogel marsiktero grenko od ljudi. Leta 1472 so bili Turki požgali to cerkev ravno v nedeljo pred postnim Šmarnom, kar priča gotiški kamen vzdán v cerkveni ogel. Okoli cerkve je bil nekđaj tabor. Pravijo, da sta 2 brata zidala, eden cerkev in eden tabor okoli nje. Tabor je imel pet stolpov (turnov). Dva stojita še zdaj. Eden je neke vdove, eden pa gospod Obrezov, ki hrani še zmiraj železen, 150 funtov težak možnar, nekđaj Turkom uplenjen. V ta tabor so se vmikali ljudje o turških napadih. Čudna je bila naredba, da so mogli Cerkljanje braniti hoditi Šilertabor na Krasu, kadar so se Turki prikazali na Dolenskem. Še le Karol VI. nadvojvoda, ako se prav spominjam, jih je bil rešil te dolžnosti, kar priča izvirno na pergament pisano pismo, ki naj bi se dobro ohranilo v občinski pismarni, ker take pisma so zmiraj imenitne za zgodovino. Škoda bi bilo, ko bi se zgubile, ker v njih je hranjeno marsiktero zgodovinsko zrno.

Priporočé se Materi Božji ozriva se zdaj še po trgu okrog. V farovžu so hranjene druge cerkvene reči. Vredno je pogledati lep, star, srebern ciborij, ki je tako velik, da si njegov pokrov, popolnoma krono, dene lahko vsak možki na glavo. Krstne bukve segajo nazaj do leta 1600. Poročne in mrtvaške so nekaj poznejše. Iz krstnih bukev se vidi, da je bil šolski učenik že v 17. stoletji v Cerknici. Gregor Črvič je krstil 6. oktobra 1687 neko Turkinjo gospodično Regino Maksimiliano vpričo številnega ljudstva. Botra sta bila gosp. Andrej Obreza in svitla (illum) gospá Estera Maksimiliana baronovka Karadmin, ki je tudi novo krščeno za svojo hčer sprejela. Leta 1689 so bili v Cerknici 3 kaplanje, vsi rojeni Cerkljanje: Jožef Mikulič, Jožef Obreza in Matija Bizer. Nekđaj so zapisavali v krstne bukve tudi nezakonske očete, ker pa ta enkrat ni bil znan, je zapisal dotični duhoven v bukve: — nezakonska hči očeta Nevem in njegove priležnice Špele itd. Druzih starinskih pisem ni v farovžu, in če so bile, so se pogubile.

Cerknica je nekđaj veliko trpela pred Turki, zlasti leta 1522, 1559 in 1560, vendar šteje zdaj več prav lepih, rekel bi, mestnih hiš. Oštarij ima 15, prodajavnic za živež in obleko 12, žag 6, malnov 7, 2 peka, 2 mesarja, 1 barvarja, 6 kovačev, 2 kolarja, 2 sedlarja, 2

kamnoseka, 2 klobčarja, 2 jerharja, usnjarjev, krznarjev, krtačarjev (ščetarjev), tesarjev, mizarjev, krojačev, čevljarjev in družih rokodelcev menda še preveč. Česar Cerknica pomanjkanja trpi, je, da nima poštene pitne vode. Edini potok, ki goni toliko žag in malnov, v komur se napaja vsa živina in spira vsa nesnaga, služi za vse. Občinski vodnjak narediti, bi stalo morebiti preveliko neprimernih stroškov, ker svet po Notranjskem je vès ótel in špiljast. Vendar, ako se po sreči izide g. Jurko Milavcu, ki si dela ravno zdaj lastni vodnjak, bi ga utegnila sčasoma tudi cerkniška občina dobiti, in to toliko ložej, ker se s soseskinimi dohodki modro gospodari, in je vnetost za občekoristne naprave gospoda župana sploh znana.

Prec unkraj Cerknice na jugovzhodni strani nad Peščenikom se dviguje proti nebu nad 3000 čevljev visoka Slivnica. Na njenem prvem vrhu je stal v starodavnih časih grad — Engelsburg, slovensko Gradišče. Pot do njega je peljala napošev sèm od Martnjaka. Sledi njegovi se pa zdaj le malo še poznajo. Na zadnjem, najvišem vrhu je pa globoka jama, v kateri so nekdanje copernice točo delale in jo delajo slabovernim še zdaj.

V srednjem veku je mogla vera v copernije in vraže posebno v teh krajih močno vkoreninjena in razširjena biti, ker Valvazor pripoveduje, da so bili v vasi pod Štebergom na grmadi sežgali vse žene tiste vasi kot copernice, in duhovni cerkniški so hodili na Slivnico omenjeno luknjo blagoslovljat in točodelne copernice „panat.“ Ker ima copernija svoj začetek in izvir v nezaboštvu ali paganstvu, in ker se jako prilega zlasti nevednim ljudem, ni čuda, da se je ohranila bila tudi še pri pokristjanjenih narodih in se še zdaj ni iztrebila in se ne bo tako dolgo, dokler ne bodo pripomogle k temu ljudske, posebno nedeljske šole, ker te so namenjene že odraščeni mladosti. Namesti, da se mladini, za kmetijstvo odločeni, vbija nemški jezik v glavo, ki ga, stopivši čez šolski prag, že tudi kot prisiljenega vrže v kot pozabljivosti, naj bi se ji rajše prav po domače razlagale natorne moči in postave, in steber vseh praznih ver bi bil v korenini podkopan. Šola v Cerknici je že nad 200 let; vprašam: ali se je zavolj nje in po njej kmetijstvo zboljšalo le za trohico? ali se je živino-, sadjo-, bčeloreja po ljudskih šolah sploh le za eno

ped više povzdignila? Kakor se uči mladost v viših šolah tistih vednost, ktere bo potrebovala, nastopivši svoj novi stan, enako naj se uči mladost v ljudskih šolah vednosti potrebnih kmečkemu stanu. Po pravici mislim in po pameti, da ljudske ali farne šole na kmetih niso plodnice nemškega jezika, ne pripravljavke za više šole, ampak one so zato, da se uči kmetiška mladost tistih reči, ktere bo pozneje potrebovala pri svojem kmetijstvu, zboljševaje si svoj težki in trudapolni stan. Kadar bodo ljudske šole osnovane po ljudskih potrebah, takrat bodo one zares dobrotnice človeštva. Dokler pa tega ni, mlatijo šolski možje skoraj večidel le prazno slamo. In ako so šole kje kaj sadu obrodile, obrodile so ga le tam in takrat, kjer in kadar so se ravnale po potrebah ljudstva. Prijatli, roko na srce in povejte mi, ali ni res tako?

Spomina vredne v Cerknici so tudi rake (Wasserleitungen), ki prevedvajo železnocestno postajo na Rakeku s potrebno vodo. Iz cerkniškega potoka je najpoprej voda izpeljana v velik zidan vodnjak, kjer se voda, prelivaje se skozi pesek in drobno kamnje, po več predalih nesnage očisti. Potem se izliva v železne pod zemljo peljane cevi in teče sama pol ure dalje do Brodeca. Tukaj jo vzdiguje soparna mašina po nalašč sezidanem stolpu 12 sežnjev visoko, tako, da jo potem lastna teža, s katero tišči po stolpu nazaj, žene vkreber proti Rakeku do najvišega mesta, kjer se zbira v veliko obokano in z zemljo pokrito vodno hrambo. Iz te hrambe pa teče voda po cevih sama navzdol proti Rakeku na kolodvor, kjer služi hlaponom, vsem kolodvorcem, vsemu Rakeku, ker je izpeljana s kolodvora v vaški vodnjak, in izpeljejo je še grozno veliko s posebnim vlakom na kolodvor v Postojno.

Podružnice cerkniške fare.

Cerkniška fara šteje brez Minišije 3300 duš in ima 9 podružnic.

Dve, sv. Roka in sv. Janeza Krstnika, ste pri Cerknici. Prva, na severnem koncu, in druga na južnem v polji na pokopališču. Obe ste grozno zanemarjene in zdihujete po boljših časih, pa jih ne boste še tako kmalo pričakale, ker farno cerkev dostojno za

tolik o faro popraviti — in še v gotiškem slogu (vsaka drug ačna poprava, če še tako lepa, je le skaza) — bi potrebovalo veliko pomoči in radodarnosti. Tudi pokopališče, ako izvzameš rako gosp. Obrezove rodovine in dva druga kamnita spominka, je revno in res žalostno.

Tretja podružnica sv. Lovrenca je v Dolenji vasi. Ta vas je pičel četrtilje ure od Cerknice proti jugozapadu, dolga je četrtilje ure in šteje 101 hiš, ki stojé na desnem in levem bregu ob cerkniškem potoku. Ustno sporočilo pravi, da je stala nekđaj ta vas bolj tjé proti Javorniku na hribčku, ki mu je še zdaj ime Tržišče, pa razdjana po sovražnikih se je preselila bliže Cerknice, kjer zdaj stojí. Ima 3 žage, dva malna in 1 opečnico. Izvrstna v cerkvi je podoba sv. Lovrenca, malana na platno od res umetne roke in vredna, da se pogleda.

Četrta podružnica je sv. Volbenka v Zevšu. Ta vas je pol ure od Cerknice proti zapadu in šteje 15 hiš. Na prijaznem oblem hribčku, zraven nje pa stojí velika prostorna cerkev posvečena sv. Volbenku. Zdal jo je že večkrat hvalno omenjeni Gregor Črvič v podobi križa na tem prijaznem hribčku, ki ga Valvazor „Rosenbüchel“ — „Čvetličnik“ imenuje. Bila je ta cerkev nekđaj romarska. Imenitna shoda sta bila tukaj vsako leto velikonočni in binkoštni torek, kamor so prihajali pobožni od vseh strani, tudi od daljnih krajev, iskat tukaj dušne in telesne pomoči. Valvazor omenja tudi čudežev, ki so se tukaj godili in zastran kterih so bile preiskave in obravnave med Dunajem in Rimom. Prav bi bilo, namesti da se vodijo farmani zlasti binkoštni torek v procesii vèn iz fare, naj bi se rajše tukaj spet ponovila nekđanja Božja pot, kar bi koristilo tudi cerkvi sami, ker majhna soseska je ne more v dobrem stanu ohraniti, in tako razpada, kar so predniki lepega postavili. Ne izmišljujmo si toliko novih reči, marveč skrbimo, da ohranimo stare, hvalevredne v dobrem stanu, in da opuščene, pa koristne zopet oživljamo. V tej cerkvi je posebno lepa podoba sv. Jožefa na stranskem oltarji, malana na platno. — Ne dalječ od tukaj, nazaj proti Cerknici — v Brodecu je stala nekđaj cerkev sv. Jakoba, ki so jo pa ob cesar Jožefovem času do tal podrli in še kamnje v zemlji ni imelo mirú, ampak

izruvali so ga delavci pred 4 leti in ga porabili za novo ondi peljano cesto.

Peta podružnica je že sprva omenjena sv. Urha na Rakeku.

Šesta podružnica je sv. Petra na Jezeru. Ta vas je pičle pol ure od Cerknice proti jezeru in šteje 44 hiš. Ob veliki povodnji zapodi jezero tukajšne prebivavce v nadstropja pod streho, ali pa morajo bežati pred njim v Cerknico. Tukaj prebiva vrli možak, Gregor Kebe. Že velik se je še le začel učiti, brati in pisati in s svojo bistro glavo jo je pritiral tako deleč, da je pohvalno dopisaval po domače gosposkam in je spisal tudi marsikteri sostavek našim ljubim „Novicam“.

Sedma podružnica je sv. Vida v Martnjaku. Ta vas stoji ob cesti, ki pelje od Cerknice proti Ložu in je bila 10. avgusta 1861 zvečer ob 6. pogorela, česar ne bo tako hitro pozabila. Šteje kakih 45 hiš. Cerkvica ima 4 zvoničke, dva lastna, dva pa iz podrte cerkve sv. Elija, ki je stala nižej pod vasjo blizo jezera. V sredi med Cerknico in Martnjakom je bila tudi nekdanj cerkev sv. Magdalene pod sedanjo novo cesto v Uševku. Studenec, ondi izvirajoči, se še zdaj imenuje studenec sv. Magdalene.

Proti severovzhodu, na levi strani potoka v hribih pod Slivnico ste še dve podružnici. Prva je na Brezji sv. Jurja, prijazna cerkvica pol ure od Cerknice pri vasi, ki šteje 8 hiš. Druga je pa še bolj v hribih eno uro od Brezja, namreč: sv. Frančiška Podslivnico. K tej se štejejo 3 vasi: Otanica, pri Mahnetih in Podslivnico. Vse štejejo kakih 24 hiš. Vse ta kraj je reven in dolgočasen. Namest toraj, da bi se tje gori trudila in potila, pojdiva rajše še Minišijo pogledat.

Minišija.

Iz Cerknice pelje nad desnim bregom potoka nova ravna cesta proti severovzhodu na Minišijo. Minišija se imenuje ekspozitura v Begnjah, z vasmi Begnje, Sevšček, Topol, Bezuljak, Dobec in Kožljek in šteje kakih 1100 duš z lastno podružnico v vsaki vasi. Pravi se pa temu kraju Minišija in njegovim prebivavcom Miniševci zato, ker so bili ti podložni nekdanjih mnihov v Bistri in so hodili na tlako na Loško mnihom orat,

sejat, žet, kosit itd. Ali so bili vsigdar zvesti podložni svojim gospodom, ne vem, to pa sem slišal, da se še zdaj kaže kraj na Minišii, kjer so bili hudobneži drevo pripognili, iz maščevanja privezali za peté k vrhu memogredočega mniha in izpustili potem vrh po koncu, da je revež visel med nebom in zemljo. Psiček, ki ga je spremljal, to viditi, jo vlije v Bistro, cvili, tuli, laja in vabi mnihe za seboj. Mnihi, ko vidijo psička brez gospoda, slutijo nevarnost, gredó za njim, pridejo do drevesa, pod katerim psiček obstoji in se kviško ozira, tako, da so vendar še smrti oteli svojega že pojemajočega tovarša. — Ker je zemlja precej nerodovitna na Minišii, pečajo se ljudje jako z lesno kupčijo in imajo kakih 7 žag, ki jim pomagajo gojzde trebiti in delati pusti Kras. Al kadar bo sekira rjavela pod klopjo in bo gospodar z družino, namest v gojzd iti, mógel domá za pečo ždėti*), kaj bo pa potem?

Prva vas na Minišii se imenuje Begnje in je tri četrtljeje ure od Cerknice. Pravijo, da nekdanji naselniki te vasi so se bili vmaknili sovražniku in pribegli v te kraje, od tod tedaj imé vasi Begnje in nje prebivavci Begunci. Pred vasjo stoji ekspoziturna cerkev sv. Jerneja, ki je bila nekđaj z močnim taborjem in z več stolpmi okovarjena proti turškim napadom. Cerkev je prav lepo oskrbljena, ima lepo zvonjenje, lepe 3 oltarje, nov križev pot in nove orglje. Zraven cerkve je nova šola in zraven te duhovščnica. Naprej je precej velika vas, ki šteje več prav prijaznih hiš. Nekaj jih je tudi pod cerkvijo ob vodi pri Malnih.

Na desno ob potu proti sv. Vidu četrtljej ure deleč je vas Sevšček s cerkvijo sv. Križa, naprej Topol s cerkvijo sv. Tomaža. Na levo od Begenj $\frac{1}{4}$ ure stoji Bezuljak s premožno cerkvijo Matere Božje, naprej Dobec s cerkvijo sv. Lenarda in na vrhu je Kožljek s cerkvijo sv. Anc. Vès ta kraj se imenuje tedaj Minišija. Pred malo leti bi bili Miniševci radi, da bi bila njih ekspozitura povišana v faro, ker je vès kraj že nekako po natori odločen od Cerknice in imajo že zdaj lastnega duhovna, lastno šolo, lastnega učenika, ki vse sami vzdržujejo in v Cerknici nimajo družega kakor poroke, vradne pisanja in tožbe, kar bi pa tako dobro vse lahko

*) ždėti = vegetiren. Beseda navadna okoli Cerknice. Pis.

opravljal domači duhoven. — Po tem kratkem in povrhnem ogledu po Minišii vrniva se, dragi prijatelj, nazaj v Cerknico in poglejva po okolici, kako se ljudje tukaj živé?

Nekaj o tukajšnjem kmetijstvu.

Obnebje tukaj poleti ni tako gorko, pozimi pa ne tako mrzlo, kakor je pri Ljubljani. Najhujši mraz je bil, kar jaz pametim, 15 stopinj R. Kraj je zdrav in posebnih krajnih bolezni nisem doživel. K temu pripomore veliko tudi snaga po hišah. Burja rogovili tudi tukaj, vendar ne tako hudo, kakor že prec pri Postojni.

Zemlja je pri Cerknici peščena, proti Jezeru, Zevšu in Loškemu pa težka ilovica. Ko so kopali graben za že omenjene rake, se je vidilo, da je bilo kamenje okroglasto bliže Cerknice v zemlji debeleje in kolikor delj od Cerknice preč, toliko drobneje, naposled nekaka sipa in za njo zgolj ilovica. To priča, da je bila mogla v starodavnih časih strašna povodinj prihruti nad Cerknico morebiti po grabnu doli memo Begenj. Tukaj pridši na plano in se razdelivši je zgubila svojo moč in je popuščevala težje kamenje bližej, drobneje pozneje.

Kmetije so tukaj grozno razkosane. Celih zemljakov je prav malo, več polzemljakov, največ pa masličarjev in v Cerknici veliko tudi poddružnikov (Hofstätter). Vsi ti imajo še vrh tega svoje njive in senožeti tako raztresene sèm in tjà, da se Bogu smili.

Zemlja je pičlo srednje rodovitna in se obdeljuje sploh nekako rabotno in tlačansko. Z gnojem ne znajo v caker hoditi. Gnojnica se razliva po ulicah in vaseh. Svoje dolge pa ozke njive orjejo večidel prav plitvo. Sejejo ozimno pšenico, jari ječmen, oves, prosó, ajdo in sadé zelo krompir, repo, korenje, fižol, bob, in nekteri poskušajo tudi s turšico. Požeto žito sušé po kozolcih, kteri pa nimajo teh, v kopah, ali pa postavljajo po tri snope skup s klasjem po koncu. Mlatiče najemajo večidel ptuje.

Živina govéja je večega plemena. Na vole držé bolj, kakor na krave, da si prislužijo z vožnjo kak krajcar. Pa mislim, da bi jo opravili nekteri dobro ali še bolje s kravami, ker za mleko in maslo bi se po-

tegnil lahko lep denar. Bolj revni imajo tudi kozé, ki so nekterim trn v peti in bi jih bili radi že zdavnej zatrli. Pa mislim, ako se pasejo koze le po takem svetu, kjer se ne pase druga živina in ni ne za senožeti, ne za gojzd, naj se privošči tudi revčeku saj nekoliko kozjega mleka, ker velikrat nima z drugim lačnih otrok potolažiti. Nekteri bolj premožni se pečajo tudi s konjsko rejo. Da je tudi tukaj več tacih, ki za senožeti ne skrbé drugač, kakor da jih obrijejo enkrat vsako leto, in se še za krtine ne zmenijo, če jih je vse črno, mi ni treba praviti.

Sadjoreja je po teh krajih jako zanemarjena. Le tû in tam stoji kako drevo, pa še zraven tega bi mógel gospodar noč in dan stati, če hoče kaj vžitka imeti od njega. Ker napravlja cerkniška soseska pri sv. Roku nov sadni vrt, se je nadjati v tem oziru boljše prihodnosti. Zadnje leta so jeli tudi nekaj murbine drevesa saditi.

Bčelarstvo tukajšnje je komaj vredno, da se omeni.

Ker tedaj kmetija ne daja toliko v teh krajih, kolikor se potrebuje za živež, obleko, davke itd., so si pomagali nekđaj z gojzdom in namestili pomanjkljivo. Imajo namreč stare vpisane pravice do lesa v grajščinskem gojzdu za orodje, kurjavo, stavbo in tudi za kupčijo. Planinska grajščina pa trdi vse drugo zlasti za stran te poslednje pravice, namreč do lesa za kupčijo. To ima marsiktere žalostne nasledke. Pričakovati je vendar, da komisija, obravnaje služne gojzdne pravice, bo potrdila, kar je starih pravic. Da pa kmet tudi pozneje ne bo smel delati z gojzdom, kakor mačka z mišjo, se vé samo ob sebi. — O prevelikih davkih po Notranjskem in tudi tukaj naj govore bolj zvedeni možjé, kterim so davkovske in katasterske razmere bolj znane; govoril je že tudi deželni zbor ljubljanski odkritosrčno.

Cerkniško jezero.

Krasôta notranjske strani je memo postojnske jame tudi čudapolno cerkniško jezero znano že Rimljanom z imenom lacus lugeus. To jezero so že popisovali Valvazor, Steinberg, Tobija Gruber in v „Novicah“ v novejši dôbi rajni g. Jožef Bevk in že tudi v tem spisu omenjeni še živi Gregor Kebe. Kamenje bi toraj nosil

na Kras, ko bi ga hotel jez v katerem koli oziru bolj natanko popisati. Zato bom povedal od njega le toliko, kolikor se prilega celoti tega spisa in kolikor je treba, da ima lahko vsak od njega čist in jasen zapopadek.

Cerkniško jezero je dolgo 2 uri in široko čez 1 uro, toraj največje na Kranjskem. Natora je zedinila tukaj dobrote in veselice v enem kraji, ki jih ljudje uživajo drugač le na suhem in na morji. Kjer valovi prijazno šumljajo, kjer se ribe ljubko igrajo, kjer čolnič tiho plava naprej svojo pot in ribeč razpenja svoje mreže, čez malo dni tam rožice cvetó, živinica se pase, kosec brusi svojo kôso, voz letí za čilimi konjički in lovec napenja svojo puško ter meri zajcu v srce. Res radodarna natora!

Kaj pa je vzrok tega toliko zanimivega jezera? Cerkniška planjava je obdana okoli in okoli z višimi kraji, hribi in gorami, s katerih se stekajo vode na to planjavo. Če bi toraj ne bilo celó nobenih odtokov, bila bi vsa planjava zalita z vodo. Če bi bili odtoki veči ali saj enaki, kakor so pritoki, ne bilo bi nobene jezera. Ker so pa dotoki včasí večí kakor odtoki, voda zastaja in zaliva nižjo planjavo ob Jávornikovem znožji od Dolenje vasí memo Jezera, pod Martnjakom in Grahovem tje gori do Gornjega Jezera, in pokriva s svojo mokro odejo vès kraj tako dolgo, dokler odtoki ne premagajo dotokov.

Pritoki v jezero so pa naslednji:

1. Cerkniški potok, ki pobira studence od sv. Trojice doli memo Podslivnice in Begenj, in je ob velicih nalivih tako mogočen, da se komaj zbaše pod Zidanem mostom v Cerknici skozi, včasí se pa še celó ne more, takrat pa gorjé bližnjim prebivavcom, umakniti se mu morajo iz svojih hiš;

2. studenec sv. Magdalene;

3. studenec pri sv. Vidu;

4. obrh nad Martnjakom; ti trije, ob suši komaj znatni, jako razsajajo pridši spod Slivnice tamnih predalov;

5. Grahovščica, ki teče skozi Grahovo;

6. Žerovnščica;

7. Lipsenjščica, te dve zajemate vodo tam v kotu pod Bločicami in Križnjo goro;

8. véliki Obrh pod gornjim Jezerom, ki nabera

vode v Ložki dolini, in jih pripelje pod zemljo ta kraj v jezero skozi več lukinj raznih imen; in

9. bljuje Javornik sam ob velikem deževji vodo iz sebe. Javornik namreč je v svojem skrivnostnem trebušji vès ótel in z vodami napolnjen. Preden nastopi deževno vreme, se pasejo že več dni popred oblaki po Javorniku, ki pije vodo iz njih po drevji v sebe, in v Javorniku, visokem in velikem gojzdu, dežuje po navadi tudi popred, kakor drugod. Voda v njem se narašča, da je viša kakor je unanji svet, ne more je več v sebi držati, tišči ga, zato jo spusti in spušča po mnogih luknjah v jezersko planjavo na dan.

Javornikovi odcejavci in pritoki v jezero so pa od vélikega Obrha doli:

1. Tresenec, ki trese vodo iz zemlje, 2. Slatavec, 3. Otoški Obrh, 4. Mrzljek, 5. Vranja jama. Memo teh je od vélikega Obrha do Zadnjega kraja po nekterih mestih luknja pri luknji, iz katerih ob deževji voda iz tal vrè. V Zadnjem kraji so 6. Bobnarce, ker, kadar te mečejo vodo iz sebe, jako doni, gromí in bobní pod zemljo. Zadnji kraj se pa imenuje tisti del jezera, ki je tam za polotokom Drvosekom in pridemo va-nj od Otoka doli na levo skozi Vrata. Tukaj so tudi take jame, ktere vodo iz sebe mečejo in jo požirajo. Pod Črnim gojzdom Jezerski vasi nasproti so 7. Vrsiči, ki se jim Studenšček pravi, in 8. Sekadoljca, ki ima skoraj za moža visoko ustje. Potem je zmiraj živ studenec na Ušivi loki in studenec Narti, ki pa daja prav malo vode. To tedaj so pritoki, ki napolnujejo jezero.

Kteri so pa odtoki ali požeravniki jezerski? V Zadnjem kraji so:

1. Dve Češljenici, vélika in mala,
2. Kotel. Od vélikega Obrha po Sterženu doli je pa
3. Beček, ki je pa preveč v mečavi zasut od leta 1854,
4. Vélika Ponikva, ki požira vode za mlinsk kamen,
5. Mala Ponikva, ta bruha vodo tudi iz sebe,
6. Sitarca, pri tej se delí jezerska struga, ena gré na
7. Vodonos, ki ima 14 požiravnih jam, ena pa na

8. Rešeto, ki je najnižje in najbolj stanovitno in ima spet več jam raznih imen,

9. Uševska rejta, ki požira Žirovnščico. Bila je še ena jama nek: Mniške vrata, ki so jo pa, pravijo, nekdanji bistriški mnih z železno mrežo zagradili in z zemljo zasuli, da ni tako hitro jezero usahnilo in da so oni rib imeli. Mogoče. — V spodnjem koncu jezera pod Dolenjo vasjo je pa

10. Velika Karlovca, nekoliko više, kakor je jezerski svet, zato požira le, kadar stoji voda visoko. Nje žrelo je strašno, široko nad 6 sežnjev in 2 visoko. Z lučjo se gre lahko deleč notri, ki se razširja in zvišuje, tako dolgo, da se pride do nasipa ali nanosa iz samih krljev in druge šare in ni mogoče, prekoračiti ga. Prec za to je pa

11. Mala Karlovca, veliko manjša, pa grozno veliko vode požre, ker je dokaj nižja.

Zraven Male Karlovce na levo je stal na višavi nad Svinjsko jamo nekdanj grad Karlovec. Njegovi sledi so pa že tako zaraščeni z mahom in grmovjem, da sva jih z gospod A. Obrezom neko popoldne dolgo pa brez kopavnega orodja zastonj iskala. V tem gradu, pravijo, je bivala svoje dni mlada gospodična, ki jo je rad vidil sin Šteberskega grajščaka pod Križno goro. Hodil je ponoči v vas v grad, in da je vedil kam vesljati, postavljala mu je luč na okno. Zvedil je pa to znanje ljubosumnež v gradu, ugasnil je luč na oknu in postavil drugo nad Veliko Karlovco. Šteberski veslja kakor po navadi, ne sluté hudobije, proti luči in gorjé! Karlovca ga požre s čolnom vred. — Pripoveduje se tudi, da se je enkrat grajska gospodinja peljala gori v grad po klancu, ki je bil nad Svinjsko jamo. Pot pod njo se vdere in ona pade s kočijo in konji v jamo, ki jo je za zmiraj pokrila. Od žalosti je ukazal potem gospod grad podreti, jamo zasuti in sam se je preselil v druge kraje.

V zgornjem kraji jezera je Otok z vasjo in cerkvice sv. Primoža in Feliciana v sredi otoškega gojzdiča, podružnico starotrške fare. Med Otokom in Grahovim v sredi jezera je drug vzvišen kraj Benedke. Kadar so té pod vodo, je tudi v Planini povodenj.

Cerkniško jezero ima pa tudi svoje povodne prebivavce, namreč ribe, race in povodne ptiče.

Ribe so te-le: 1 ščuke, jako rodovitne; največa, ki so jo vjeli, je vagala 25 funtov; 2. šlajni, ki so najbolji, in največi vaga okoli 5 funtov; 3 menki, ki so pa slabji za jéd in tudi ne za sušilo, ker niso tako debeli; 4. klenni, so najmanj rodovitni in ne čez 3 funte težki, in 5. kapeljni po malih iz skal izvirajočih vodah, ki so pa prav majhni in komaj omena vredni.

Rac je več plemen: 1 vélike race, ki na suhem jajčica valé in potem peljejo mladiče v vodo; 2. špeg-ljarji, ti se ne zležejo tukaj, ampak gredo preč mesca marca, 3. rujavoglavke, se tudi tukaj ne zležejo; 4. žvižgalke, 5. črni zvonci, 6. potavkarji, 7. hrepeljce, 8. liske ali postne race, te imajo na vodi svoje gnjezda iz bičja in plavajo po vodi, da lahko starka, jajca godé, iz gnjezda pije, 9. zličarce itd., tako, da se vsem še imena ne vedó.

Povodne ptice so pa: kozice, dularji, martinčki, vélike in male kokoške ali mokožki.

Zdaj, ko vsahne jezero vsako leto, ni ravno veliko in velikih rib. Kadar pa ne vsahne 2 ali še več let, jih je toliko, da jih vjamejo z enim samim zaulakom po 4 do 6 centov. Leta 1714, ko ni bilo jezero prej 7 let vsahnilo, so bili nalovili toliko rib, da niso vedili kam ž njimi. Kranjci, Korošci, Štajarci so jih imeli celi post dosti.

Za njega, ki išče kratkočasa na jezeru, je najpri-jetnije, voziti se po njem kak jesensk ali pomladansk dan popoldne, kadar je vpadla voda že toliko, da plavajo glavice jezerskih cvetlic po vodi. Zdelo se mi je, kakor bi se vozil po kakem začaranem cvetličnem vrtu. — Tam po Javorniku pa se nek še pozná stara rimska cesta, ki je peljala na Trpo nad Štarim trgom in na Metullum v bloški fari. Morebiti so imele Zamostnice pod Gornjim Jezerom kako zvezo s to cesto?

To tedaj je cerkniško jezero, krasno, imenitno, posebno sloveče delječ okrog. In vendar bi bilo stokrat bolje za vso okolico, ko bi ga ne bilo, ker kaj pomaga ljudem natorna lepota, če pa zraven nje pomanjkanje trpé? Ko bi se jezero posušilo, ali saj njegov hitrejši odtok pospešil, koliko njiv in travnikov bi bilo lahko ondi, kjer raste zdaj sama pusta trava ali nič vredno bičje! In to ni nemogoče. Gregor Kebe in Valentin Leskovec iz Jezera in pa Gregor Grebenec iz Cer-

nice so prehodili in prebrodili z veliko nevarnostjo lastnega življenja vso veliko Karlovco. Ti zvedeni in pametni možje pravijo, ako bi se velika Karlovca iztrebila, ponižala pri vходу, in ko bi se pretresi v njej razstrelili, in ko bi se obe Karlovci z grabljami previdile, bi potem voda v jezeru ne zastajala, ali pa saj ne tako dolgo, kakor zdaj.

Na podlogi teh skušenj je bil povabil lansko leto gospod okrajni poglavar v Planini sosedne občine, naj bi se posvetovale, kako bi se to delo začelo in speljalo. Pa spodletel mu je njegov vse hvale vreden namen, nekoliko zavolj grajljive kratkovidnosti in nemarnosti nekterih odbornikov, nekoliko zato, ker so ljudje zagazili v toliko revščino, da se bojé vsacih novih naklad, nekoliko pa tudi zato, ker si misli marsikdo: „Timeo Danaos et dona ferentes“. In tako je zaspala, če ne za vselej, vendar za delj časa zopet misel na jezersko osušenje. Radovidni in radovedni popotniki bodo še občudovali natorno čudežno lepoto tega kraja, domači pa bodo tudi še za naprej pomanjkanje trpeli zraven njega. Mi dva pa, dragi moj, pustiva skrb za osušenje drugim in pojdiva pogledat najdivjiji kraj tukajšne okolice:

Škocijan.

Škocijan je od Cerknice dobro uro dalje proti zapadu v Javorniku. Gré se skozi Zevše, potem po gojzdu in pride se najpopred v zadnjo jamo. Misli si strašen prepad, globok 30 sežnjev in okrogel, ki meri po sredi kakih 20 sežnjev. Stene so iz žive skale, spodej v dnu bobní jezerska voda, prišla od velike Karlovce sém. Čez ta prepad si misli lepo obokan, kamnit, seženj širok most, ki ga je sam večni Mojster sém postavil, misli si to in imaš podobo natorne znamenitosti tega kraja.

Nekoliko korakov od tukaj je druga enaka jama, z evška žaga, ki se loči od prejšnje le v tem, da se v to lahko pride z leve jako strme strani. Tukaj v tem peklu so imeli Zevšarji nekđaj svojo žago. Krelje so spuščali od omenjene strani notri in spet žagance z velikim trudom na ramah vèn nosili. Ko je tukaj v tem breznu voda opravila svojo dolžnost, se spet zgubi in pride na dan pri rakovski žagi, ki je pa zdaj tudi podrta, ker grajščina ni hotla več lesa za kupčijo ska-

zovati. Kakor bi se voda tukaj veselila, da se je otela tannih podzemeljskih votlin, se prijazno vije naprej po zelenih senožetih. Pa reva! ni ji privoljeno dolgo veseliti se dnevne svitlobe, ker strašno pogubno ji nasproti zijá škocijansko žrelo. Bregovi se čedalje bolj stiskajo in kjer so najožji, pelje z brega v breg 50 korakov dolg natoren most, tako lepo obokan, kakor bi ga bila delala prva umetna roka. Na desni strani mosta ste stale nekđaj cerkev pri cerkvi, večá sv. Kancijana in manjša sv. Benedikta, na mostu pa je stalo cerkvenikovo stanovanje, ki je imel v tem divje romantičnem kraji svoje njive in senožeti, ter je redil mnogo živine. Njegovo stanovanje pa je zdaj do tal podrto in od cerkve je samo še svetišče ali prezbiterij sv. Kancijana viditi. Ako se vstopiš na most in gledáš sebi nasproti zevajoče žrelo, groza bo ti kosti spreletela, nehóte boš povzdignil svojega duha kviško ter zdihnil: Moj Bog, kako čudapolen si v svojih stvaritvah! — Kakor se nedolžna sramožljiva lepota ne nastavlja na ogled zijalastemu svetu, tako se je umaknila tudi natora s svojo divno krasoto v ta tihi in samotni kraj, ki ga je bila pobožnost bogoljubnih prednikov še posebej prav po krščansko povzdignila in Bogu posvetila. — Kadar vsahne voda, gré se lahko delječ naprej notri po žrelu. Prec za vhodom se tako razprostira votlina, da ni mogoče kamna do stropa poriniti. Strop je poln lepega belega kapnika, ki se lesketá o lučni svetlobi v raznih podobah. To tedaj je sloveči škocijanski kraj, ki se mora gledati in gledati, ako se hoče od njega pravi zapopadek imeti.

Ker si se, dragi moj, že poslovil pri prijaznih in postrežnih Cerkljanih, pojdiva od tukaj rajše bližnjo pot po gojzdu nazaj na Rakek, kjer je bil začetek najinega ogledovanja. Pičlo uro imava do tje, kratko pot, ki nama le prehitro mine med prijaznimi in domoljubnimi pogovori. Kaj? vprašáš me, pri slovesu, kaj da hočem od tebe za svojo postrežno ljubav, s katero sem te spremljal po Cerknici in njeni okolici, ter ti tolmačil ondašnje imenitosti. Kjer že nočeš drugači, veš kaj: Skazuj mi tudi v prihodnje svojo ljubezen in prijaznost, hodi z Bogom, in ne pozabi nikdar, **da si sin slovenske krvi!**

